

ÇİN-ABD İLİŞKİLERİNDE GÜVENLİK İKİLEMİ: TAYVAN SORUNU

THE SECURITY DILEMMA IN CHINA-U.S. RELATIONS: THE TAIWAN ISSUE

Kartal Batuhan OLAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi,
ORCID: 0000-0003-4150-3627, olkanbatuhan@gmail.com

Kabul Tarihi /
Accepted: 01.02.2021

İletişim /
Correspondence:
Kartal Batuhan OLAN
Benzerlik Oranı/
Plagiasim: %15

Makale Türü/Article
Type: Araştırma
Makalesi/ Research
Article

ABSTRACT

This study focuses on security dilemma between the People's Republic of China (PRC) and the United States of America (USA) over the island of Taiwan. Taiwan is a region where has a significant role with her geostrategic location, and it has been a dispute between two countries since 1949. The PRC formulates "One Country, Two Systems" as a constitutional principle for Taiwan whereas the US government supports Taipei against Beijing by selling weapons; and due to the arms race between Washington and Beijing above Taiwan, the security dilemma remains as a problem during Xi Jinping and Donald Trump presidency. Eventually, within the scope of this study, the notion of security dilemma in the discipline of International Relations will be defined, and then the article will be examined which Taiwan policies implemented by the USA and PRC after the Second World War caused the continuity of the security dilemma between the two states.

Keywords: *Taiwan, People's Republic of China, United States of America, security dilemma*

ÖZET

Bu çalışmada, Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında yaşanan güvenlik ikilemi, Tayvan meselesi üzerinden incelenecektir. Jeopolitik konumu ve ABD ile ÇHC'nin askeri çatışmaya girme ihtimalinin olduğu bölgelerden biri olması sebebiyle Tayvan, 1949 yılından bu yana iki ülke arasında çözülemeyen meselelerden biri olarak uluslararası toplumun gündemini meşgul etmektedir. Pekin hükümeti "Tek Ülke, İki Sistem" politikası kapsamında Tayvan'ı Çin'in bir parçası olarak görmekle beraber, Washington'ın Pekin'in olası bir müdahalesi karşısında Tayvan'ın kendini savunması adına Taipei'ye silah satışını sürdürerek destek vermesi, bölgedeki güvenlik ikileminin süreklilik arz etmesine sebep olmuştur. İki devlet arasındaki güvenlik ikilemi, Xi Jinping ve Donald Trump'ın başkanlıkları döneminde de halihazırda sürmektedir. Nihai olarak bu makale kapsamında öncelikle Uluslararası İlişkiler disiplindeki güvenlik ikilemi kavramı tanımlanacak, akabinde de ABD ve ÇHC'nin İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uyguladığı hangi Tayvan politikalarının iki devlet arasındaki güvenlik ikileminin devam etmesine sebebiyet verdiği mercek altına alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Tayvan, Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, güvenlik ikilemi*

1. GİRİŞ

Bu çalışma, uluslararası sistemdeki Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) rekabetini, Uluslararası İlişkiler disiplindeki güvenlik ikilemi kavramı bağlamında Tayvan vakası üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. Bu araştırma sorusunun seçilmesinin nedeni, ABD ve ÇHC'nin Tayvan politikalarının 1949 yılından bu yana güvenlik ikilemini tetiklemeye devam etmesidir. Bir başka deyişle, günümüze kadarki vetirede iki ülkenin Tayvan politikalarındaki tasarrufları gerek ABD'de siyasi iktidarların gerekse ÇHC'de liderlerin değişmesine rağmen aynı kalmış ve bu iki devletin Tayvan konusundaki askeri harcamaları artarak devam etmiştir. Bu çalışmayla birlikte iki ülkenin güvenlik ikilemini tetikleyen Tayvan politikaları irdelenecektir.

ABD ve ÇHC'nin yaşadığı güvenlik ikileminin Tayvan vakası üzerinden incelenme sebebi, Tayvan'ın sahip olduğu jeopolitik konum ve ekonomik verileridir. 38 bin 188 kilometrekarelik yüzölçümüyle Güney Çin Denizi'ni Pasifik Okyanusu'na bağlayan Tayvan Boğazı üzerindeki bir adada konumlanan Tayvan; günümüzde Çin Cumhuriyeti adı altındaki siyasi yapılanması ve 25 milyona yaklaşan nüfusu ile dünyanın ilk 20 ekonomisi arasında yer almaktadır (Copper, 2020). Jeopolitik önemi ve güçlü ekonomisi ile Tayvan; ABD için Asya'da nüfuzunu artırmak, ÇHC için ise ABD'nin Asya'da kurmak istediği bu hegemonyayı engellemek adına izlediği politikaların mühim bir sac ayağını oluşturması hasebiyle incelenmeye değer ve ilgi çekici bir vakadır.

Bu makalenin bir diğer amacı da konu hakkında Türkçe literatürdeki boşluğu doldurmaktır. Yapılan literatür taraması sonucunda, güvenlik ikilemi kavramının Tayvan vakası üzerinden karşılaştırmalı vaka analizi noktasında yeteri kadar incelenmediği tespit edilmiştir. Bilhassa İngilizce literatürde birçok çalışmaya konu edinen Tayvan meselesi, Türkçe literatürde ihmal edilmiştir. Yapılan çalışmaların ekseriyeti ABD-ÇHC rekabeti, ABD ve ÇHC'nin hususi olarak izlediği Tayvan politikaları, Tayvan sorusunun tarihsel geçmişi ve güvenlik ikilemi kavramı konu başlıklarında olmakla birlikte; ABD ve ÇHC'nin Tayvan üzerinden yaşadığı güvenlik ikilemi konusuna literatürde değinilmemiştir. Bu minvalde bu çalışma, hem Türkçe literatüre kuramsal çerçevede bir katkıda bulunacak hem de ABD ve ÇHC'nin güvenlik ikilemini tetikleyen politikalarının karşılaştırmalı analizini ihtiva edecektir.

Bu çalışmanın kapsamı, Çin'de komünist rejimin kurulduğu 1949 ile 2019 yılları arasındaki 70 senelik süreçtir. Bu süreçte, ABD ve ÇHC'nin Tayvan'a uyguladığı güvenlik ikilemini artırıcı politikalar, devlet başkanlarının görev aldığı dönemler olarak tasnif edilmiştir. Bu bağlamda ABD'de Harry Truman'dan Donald Trump'a; ÇHC'de Mao Zedong'dan Xi Jinping'in liderlik dönemlerinde iki ülkenin Tayvan meselesindeki dikkat çeken politikaları ve uygulanan politikalar neticesinde vuku bulan olaylar sırasıyla irdelenmiştir.

Nihai olarak bu makale, ABD ve ÇHC'nin 1949'dan bu yana sürdürdüğü Tayvan politikalarının, iki ülke ilişkilerinde güvenlik ikilemine sebep olup olmadığı sorusuna analitik çerçeveden yanıt aramaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada Tayvan vakasının tarihsel arka planının yanı sıra Tayvan'ın günümüzdeki uluslararası hukuk açısından statüsü de incelenmiştir. Çalışmada ayrıca ABD ve ÇHC'nin 1949'dan bu yana Tayvan'da izlediği politikalara da tek başlıkta yer verilmiştir.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK İKİLEMİ

Devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını açıklamada en çok başvurulan kavramlardan birisi olan güvenlik ikilemi, Uluslararası İlişkiler disiplinine John Herz'in kaleme aldığı "Politik Realizm ve Politik İdealizm" kitabıyla girmiştir. Herz'e ek olarak İngiliz tarihçi Herbert Butterfield da "Tarih ve İnsan İlişkileri" isimli eserinde, Herz'den farklı şekilde olsa da güvenlik ikileminden bahsetmiştir. Herz ve Butterfield, güvenlik ikilemi tanımını disiplin içerisinde kullanan ilk akademisyenler olmuşlardır.

1951'deki "Tarih ve İnsan İlişkileri" adlı çalışmasında savaşların nedenlerini tartışan Herbert Butterfield, tarih boyunca cereyan eden birçok savaşı "trajedi" olarak nitelemiş; savaşları birer trajedi haline getiren asıl faktörün ise aslında savaşma niyeti olmayan devletlerin savaşmak

zorunda kalmaları olduğunu savunmuştur. İnsanların daimî olarak diğer insanların kendilerine zarar verebileceği korkusuyla yaşadıklarını ve bu korkunun "Hobbesvari Korku" olduğunu belirten Butterfield; korkunun bireyler tarafından çok "şiddetli" biçimde hissedildiğini ve bu korkunun insanların kendilerini korumaya yönelik önlemler almaya ittiğinin altını çizmiştir (Butterfield, 1951: 21). Her ne kadar "iyi niyetli" olsa da diğer insanların bu önlemleri yanlış anlayarak karşı önlemler aldığını vurgulayan Butterfield'a göre; karşılıklı korku ve niyetlerden emin olmama durumu, insanları artan bir biçimde yeni önlemler almaya itmekte ve aslında savaş niyeti taşımayanları da savaş sürecine sürüklemektedir. (Butterfield, 1951: 22).

John Herz, Butterfield'in bireyler üzerinden yaptığı bu tanımı devletlere uyarlayarak, güvenlik ikilemini kavramsallaştırmıştır. Güvenlik ikilemini uluslararası sistemin anarşik yapısına bağlayan Herz'e göre, istikrarsız uluslararası sistemde başka devletlerin saldırısı endişesiyle yaşayan herhangi bir devlet, sistem içerisindeki diğer devletlerle güç edinme yarışına girer. Güç edinme yarışının sebebini uluslararası sistemin anarşik yapısında bir aktörün diğer aktörlerin niyetleri hakkında "en kötüsünü farz etmek" zorunda olmasına bağlayan Herz'e göre devletler için bunu yapmamak, yok olmaları anlamına gelir (Herz, 1951: 157). Herz, bu düşüncesi paralelinde güvenlik ikilemini, "Öldür ya da yok ol; ya önce saldır ya da yok olma riskini göze al" olarak tanımlamıştır (Herz, 1951: 3).

Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişimiyle birlikte güvenlik ikilemi literatürde farklı şekillerde ele alınmıştır. Tüm bu farklı bakış açıları ışığında, kesif bir güvenlik ikilemi tanımlaması olmasa da disiplin içerisindeki çalışmalarla birlikte geniş kapsamlı güvenlik ikilemi tanımı yapmak mümkündür. En yalın açıklamasıyla güvenlik ikilemi; uluslararası sistemin anarşik olduğunu bilen devletlerin, güvenliklerini sahip oldukları olanaklarla sağlama noktasında diğer devletlerle mütemedi bir rekabet halinde bulunması ile başlar. Bu rekabetin sonucunda devletler, diğer devletlerin güçlerinin etkisinden kaçmak için daha fazla güç elde etme yoluna giderler. Güç artırımına giden devletler, diğer devletlerin de kendilerini daha güvensiz hissetmelerine ve en kötü senaryo için hazırlanmalarına neden olur. Buna müteakip birbirleriyle böylesine rekabet halinde bulunan devletler, hiçbir zaman güvende hissetmeyecekleri için sürekli bir güç artırımına gider ve bu da giderek büyüyen bir güvensizlik sarmalı yaratırlar (Herz, 1951: 157). Bu da güvenlik ikilemini doğurur.

Güvenlik ikilemi kavramı, Uluslararası İlişkilerin kült kuramlarından realizm ile doğrudan ilişkilidir. Devletler her ne kadar güvenlik stratejilerini savunma maksatlı kursa da diğer devletler bu durumu potansiyel saldırı ve tehdit olarak görürler. Charles L. Glaser'e göre devletlerin yaptığı yorum hatalarının nedeni, güç artırımına giden devletin bunu saldırı ya da savunma amaçlı yapıp yapmadığının muğlaklığıdır (Glaser, 1997: 171). Glaser'in bu düşüncesi, saldırgan-savunmacı ayrımı olarak da bilinmektedir (Kardaş, 2014: 229). Neo-realist kuramcı Kenneth Waltz, Glaser'in saldırgan-savunmacı ayrımına farklı bir yorum getirmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere, devletler diğer devletlerin niyetlerinden hiçbir zaman emin olamadıkları ve bu bağlamda kendilerini en kötü senaryoya göre hazırladıkları için bu tehdidi en kısa sürede bertaraf etmek isterler. Bir devletin en kötü senaryoya hazırlıklı olarak hayatta kalmaya çalışması, uluslararası sistemin "kaçınılmaz" bir sonudur ve güvenlik ikilemi de bu bağlamda, bir "trajedi" olarak görülür; çünkü devletlerin "isteklerinin değil, içinde buldukları durumun" bir neticesidir (Waltz, 1979: 187).

Robert Jervis 1978 yılındaki çalışmasıyla güvenlik ikilemindeki saldırgan-savunmacı ayrımına başka bir bakış açısı daha getirmiş ve Soğuk Savaş konjonktüründe güvenlik ikilemini yeniden tartışmaya açmıştır. Devletlerin silahlanmalarındaki niyetlerinin saldırgan ya da savunmacı olduğunda güvenlik ikileminin farklı şekilde yorumlanacağını savunan Jervis (1978: 171), saldırı-savunma dengesinin kayması ve saldırı savunma ayrışması hasebiyle güvenlik ikilemini dört senaryo üzerinden açıklamıştır.

Jervis'in birinci güvenlik ikilemi senaryosuna göre silahlanmaya başlayan devletlerin niyetlerinin saldırgan mı yoksa savunmacı mı olduğu aşikâr değildir ve bu durumda güvenlik ikilemi yoğun olarak görülmektedir. Silahlanma yarışında saldırgan devletin avantajlı konuma geçmesinin ardından kendini güvensiz durumda hisseden savunmacı devlet de silahlanmaya

devam edecektir. Bunun doğal bir neticesi olarak da devletler arasındaki iş birliği ihtimali bir hayli zayıf olacaktır (Jervis, 1978: 211).

Jervis'in yine devletlerin niyetinin belli olmadığı kabul edilerek öne sürdüğü ikinci güvenlik ikilemi senaryosunda, savunma amaçlı silahlanmanın daha avantajlı olduğu varsayılmıştır. Bu varsayımda güvenlik ikilemi birinci senaryoda olduğu kadar yoğun olmasa da yine de mevcut olacak ve devletler, bazı durumlarda diğer devletleri tedirgin etmeden ve barışı tehlikeye atmadan silahlanmaya devam edeceklerdir (Jervis, 1978: 212). Bir başka deyişle, devletler arasındaki güvenlik ikilemi devam edecektir.

Üçüncü senaryoda ise Jervis, silahlanmanın "yoğun bir güvenlik ikilemi olmasa da güvenlik sorunu" yaratacağını iddia etmektedir. Bu bağlamda, bir devletin silahlanmasının saldırganlık niyetiyle olduğunun tahmin edildiği fakat yoğun bir güvenlik ikilemi yaratmadığı durumlarda, saldırgan tarafın daha avantajlı konuma gelmesinden mütevellit, devletler arasında çatışma çıkma durumu olasılığı devam etmektedir. Bunun da her şeyden önce gelecekte güvenlik sorunlarına sebebiyet vermesi beklenmektedir (Jervis, 1978: 213).

Dördüncü ve son senaryoda Jervis, güvenlik ikilemi yoğunluğunun az olduğu, devletler açısından nispeten daha güvenli bir uluslararası sistem tasvir etmiştir. Jervis'e göre, üçüncü senaryoda olduğu gibi silahlanmanın saldırganlık niyetiyle olduğunun görüldüğü lakin savunmacı niyetin avantajlı konumda bulunduğu senaryoda, güvenlik ikilemi yok denecek kadar az olacaktır. Devletlerden gelen saldırgan davranışlar çok az tehlike yaratacağından dolayı devletler, savunma harcamalarının bir bölümünü kalkınmalarına harcayabilecektir (1978: 214).

Güvenlik ikilemi kavramı, salt olarak devletler ve devletlerin silahlanma yarışı üzerinden tanımlanamamaktadır. Güvenliğini arttırmak isteyen bir devletin, diğer devletler için tehditkâr hale gelmesi ve böylece karşı askeri hareketleri tetikleme durumu olarak tanımlanabilen güvenlik ikilemi, devletlerin niyetleri veya amaçlarından ziyade, uluslararası sistemin yapısından da kaynaklanabilir. Griffiths ve diğerlerine göre uluslararası sistemin istikrarsız olması, devletlerin yaşadığı güvenlik ikileminin savaşa yol açmasına sebebiyet verebilir ve bunun tipik bir örneği 1914-1918 arasında patlak veren Birinci Dünya Savaşı'dır. Savaşa giden süreçte, çok kutuplu uluslararası sistemin olduğu dönemin güçleri, birbirlerine güvenmemeleri ve niyetlerinden emin olmamaları sebebiyle silahlanma yarışına girmiş ve bu rekabet, askeri çatışmaları tetiklemiştir (Griffiths vd., 2007: 136).

Güvenlik ikilemi, sürekli olarak savaşa sebep olmaz. Güvensizlik sebebiyle silahlanma yarışına giren devletler, bir zaman sonra bunun maliyetini karşılamakta zorlanabilirler ve bu noktada silahlanmanın sonsuza dek sürdürülebilir olması mümkün değildir. Güvenlik ikileminin yarattığı bu maliyetli rekabeti devletler için aşmanın yolu, küresel ve bölgesel ölçekte ittifaklar kurmaktır ve bu bağlamda kurulan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) kuruluşu bunun tipik bir örneğidir (Birdişli, 2017: 199). İkinci Dünya Savaşı'ndan galip ayrılan ABD öncülüğünde 1949 yılında kurulan NATO, uluslararası sistemde kolektif bir güvenlik sağlamayı amaçlamıştır. NATO Anlaşması'nın 5. maddesine göre, NATO üyelerinden herhangi birine yapılan saldırı, tüm NATO üyelerine yapılmış kabul edilir (Pruitt, 2018). NATO'nun günümüz uluslararası siyasetinde görece olarak küresel ölçekte bir güvenlik sağlamaktadır (Pruitt, 2018).

Çalışma kapsamında, güvenlik ikileminin ABD-Çin ilişkilerinde görülüp görülmediği ve güvenlik ikilemi kavramının açıklanmasında Tayvan vakasının doğru tercih olup olmadığı sorularına yanıt aranacaktır. Makalenin kuramsal çerçevesini oluşturan güvenlik ikileminin sadece kavramsal olarak incelenmesi, çalışmanın temellendirildiği bu soruların cevaplanması hususunda yeterli olmayacaktır. Bu sebepten ötürü, teorinin pratiğe doğru bir şekilde uygulanması adına, makalede Tayvan'ın siyasi tarihi ve Tayvan vakasının tarihsel geçmişinin Çin-ABD ilişkilerine olan günümüzdeki etkileri de incelenecektir.

3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TAYVAN SORUNU

Tayvan'ın siyasi durumu, uluslararası siyaset içerisinde muğlak kalmış konulardan biridir. Münferit bir Tayvan sorunu olup olmadığı konusunda farklı görüşler olsa da günümüzdeki tartışmalar, siyasi faaliyetlerini Çin Cumhuriyeti adı altında sürdüren Tayvan'ın bağımsız bir devlet mi, yoksa anakara Çin'in bir eyaleti mi olduğu noktasında tıkanmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde derinlemesine incelenecek olduğu üzere, Çin ve ABD'nin Tayvan'a olan bakış açılarında farklılıklar vardır. Çin Cumhuriyeti'nin Çin'in tümünü temsil etme hakkı olmadığını savunan ve Tayvan'ı Çin'in bir parçası olarak gören ÇHC; Tayvan ile barışçıl yolla birleşmek istemektedir. Pekin yönetimi, bu isteğini "Tek Ülke, İki Sistem" politikasıyla meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Tayvan meselesinin taraflarından biri olmayan ve ÇHC'nin "Tek Çin" politikasını kabul eden Washington hükümetinin stratejisi, Çin'in Asya-Pasifik'teki gücünü ve etki alanını azaltmaktır. Bundan dolayı Washington hükümeti, Taipei idaresinin lehine siyaset izlemektedir. ÇHC ve ABD'nin Tayvan politikalarını analiz etmeden önce Tayvan'ın siyasi tarihinden bahsetmek gerekmektedir.

1544 yılında Tayvan adasına ilk ayak basan Batılı güç olan Portekizliler buraya "güzel ada" anlamına gelen "Ilha Formosa" adını vermiştir (Davidson, 1903). Adaya ilk ayak basan toplum olmasına rağmen bölgede sömürgecilik politikası izlemeyen Portekizliler, Tayvan'daki sömürgecilik faaliyetlerine 1624 yılında başlamıştır (Davidson, 1903). Bu tarihte Hollandalıların eline geçen Tayvan, 59 yıllık koloni döneminin ardından 1683'te Qing hanedanlığı döneminde Çin İmparatorluğu'na katılmıştır (Wills, 2006: 87). 1895 yılına kadar Çin İmparatorluğu'nun bir parçası olan Tayvan, Birinci Çin-Japon Savaşı'nın ardından 1895'te imzalanan Şimonoseki Antlaşması ile Japon idaresine geçmiştir (Morris, 2002: 22). İkinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Japonya, 1945'te Tayvan'ı Çin'e iade etmiştir (Frank, 1999: 86).

Taipei hükümeti günümüzdeki siyasi faaliyetlerine Çin Cumhuriyeti adıyla devam etmektedir. Çin Cumhuriyeti'nin kuruluşu ise 1912 yılına dayanmaktadır. 1912'de Çin İmparatorluğu'nu yöneten Qing hanedanlığının yıkılmasının ardından ülkede cumhuriyet ilan edilmiş ve Sun Yat-sen'in geçici başkanlığıyla 1 Ocak 1912'de Çin Cumhuriyeti kurulmuştur. Çin Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Çin üzerinde iki siyasi düşünce hâkim olmuştur: Bunlardan ilki 1919'da kurulan Sun Yat-sen'in Milliyetçi Halk Partisi (Kuomintang), ikincisi de komünistlerin 1921'de kurduğu Çin Komünist Partisi (ÇKP)'dir. Başlangıçta iş birliği içerisinde mevcudiyetlerini sürdüren iki siyasi oluşum, 1925'te Sun Yat-sen'in ölümünün akabinde Chiang Kai-shek'in başa geçerek ordu komutanlığını üzerine almasıyla iç savaşa giden yola girmişlerdir. 1927'de ÇKP üzerine yeni bir harekâta girişen Kuomintang, komünistler üzerindeki tahakkümünü artırmıştır. Kuomintang ile ÇKP arasındaki iç savaş, Japonya'nın 1931'de Mançurya'yı işgal etmesiyle birlikte bir nevi kesintiye uğramış ve iki siyasi aktör de Japonlara karşı İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar ittifak yapmışlardır (Sander, 2012: 273).

Kuomintang ile ÇKP arasındaki iktidar mücadelesi, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeniden iç savaşa dönüşmüştür. 1945'te 500 bine yakın askeri gücü ile ÇKP, ABD'nin desteklediği Kuomintang üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. Komünistlerin lideri Mao Zedong, 1946'nın ortalarında Mançurya'da Kuomintang üzerine yürümüş ve milliyetçi kuvvetleri dağıtmıştır. 1948'de Mançurya'nın tümünü eline geçiren ÇKP karşısında zor durumda kalan Kuomintang üyeleri, önderleri Chiang Kai-shek ile 1949'da Tayvan adasına sığınmış ve buradaki faaliyetlerini Çin Cumhuriyeti adıyla sürdürmüştür. İç savaştan galip ayrılan Mao önderliğindeki ÇKP, 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni (ÇHC) ilan ederek anakara Çin'de komünist rejim kurmuştur (Sandler, 2012: 274).

Çin Cumhuriyeti, devrimden sonra da uluslararası toplum tarafından Çin'in meşru hükümeti olarak tanınmış ve desteklenmiştir. Chiang Kai-shek önderliğindeki milliyetçi kuvvetlerin temel iddiası, iç savaşın devam ettiği ve Kuomintang'ın Tayvan'da konuşlandığı yönünde olmakla birlikte, Çin Cumhuriyeti 1971'e kadar Birleşmiş Milletler'deki (BM) Çin sandalyesinin sahibi olmaya da devam etmiştir (Gelber, 2007: 313, çev. 2010). Soğuk Savaş'taki yumuşama döneminde ABD'nin Çin politikasının değişmesiyle Tayvan tekrar gündeme gelmiştir. ABD'nin uyguladığı ping-pong diplomasisiyle birlikte Pekin-Washington

ilişkileri normalleşmiş ve Pekin hükümeti 1971'de tüm Çin'i temsilen BM'ye kabul edilmiştir (Kissinger, 2012: 300, çev. 2015).

Komünistler ile milliyetçiler arasındaki anlaşmazlığın 20. yüzyılın son çeyreğinde zaman zaman gerginleşmesine ve hatta sıcak çatışma riskinin yükselmesine rağmen, Pekin hükümeti ile Taipei yönetimi arasındaki ilişkilerin sürdürülebilir kılınmasında anahtar unsur "1992 Mutabakatı" olmuştur. 3 Kasım 1992 tarihinde Hong Kong'ta yapılan görüşmeler neticesinde oluşturulan mutabakat; yazılı bir anlaşmaya dayanmamaktadır. Somut bir varlığı da bulunmayan ve sözlü bir uzlaşma olan 1992 Mutabakatına, günümüzde iki taraf da sıkı sıkıya riayet etmekte ve bu mutabakatla iki aktör arasındaki çatışmanın önüne geçilmektedir (Wang vd., 2018).

Çin ile Tayvan arasındaki Tayvan Boğazı'na ilişkin meseleleri içeren ve ikili ilişkileri yumuşatmak adına atılan adımların neticesi olan 1992'deki uzlaşma çatışmaların önüne geçse de ÇHC ve Tayvan bu mutabakatı farklı şekilde yorumlamaktadırlar. Pekin hükümeti "Tek Ülke, İki Sistem" kavramı ile Tayvan'ın Çin'e bağlılığına ve özerk bir yönetim bölgesi olabileceğine atıfta bulunarak; Tayvan'ı tıpkı Hong Kong'un halihazırdaki yönetim sistemiyle özdeşleştirme yanlısı bir siyasi duruş sergilemekte ve bu bağlamda Tayvan'ı da kendi siyasi egemenlik sahası olarak addetmektedir (Turan, 2016: 90). Taipei idaresi ise bu mutabakatla ÇHC'nin "Tek Ülke, İki Sistem" kavramını kabul etmediğini vurgulamaktadır (Turan, 2016: 91). Anakara Çin'deki hükümeti Çin'in tek otoritesi olarak görmeyen Tayvan, bağımsızlık istemekte olup bu uzlaşmayı iki toplumun barışçı gelişmeyi koruma ve ilerletme çabasının siyasi bir koşulu olarak görmektedir (Turan, 2016: 91).

BM'nin Pekin'in Tek Çin Politikası'nı kabul ederek Tayvan yerine ÇHC'yi tanıması, Çin Cumhuriyeti'ni dış ilişkiler alanında zor durumda bırakmıştır. Tayvan Dışişleri Bakanlığı'nın resmî açıklamasına göre günümüzde Çin Cumhuriyeti'ni tanıyan 15 ülke vardır. Çin Cumhuriyeti'ni diplomatik olarak tanıyan ülkeler Marshall Adaları, Nauru, Palau, Tuvalu, Esvatini Krallığı, Vatikan, Belize, Haiti, Nikaragua, Saint Kitts ve Nevis, Saint Vincent ve Grenadinler, Guatemala, Honduras, Paraguay ve Saint Lucia olarak ilan edilmiştir (Diplomatic Allies, 2020).

4. ÇİN VE ABD'NİN TAYVAN POLİTİKALARI

ABD ve ÇHC'nin 1949'dan bu yana izlediği Tayvan politikalarının incelenmesi, iki ülke arasında bölgede yaşanan güvenlik ikileminin analizi için elzemdir. Washington ve Pekin hükümetlerinin aldığı dış politika kararları, Soğuk Savaş konjonktürü ve Soğuk Savaş sonrası konjonktür olarak ikiye ayrılabilir. Soğuk Savaş sırasında Tayvan'a ideolojik saiklerle yaklaşan iki ülke, Soğuk Savaş sonrasında Tayvan politikalarını güvenlik odaklı belirlemiştir. İki ülke ilişkilerinde, dönem fark etmeksizin, inişler ve çıkışlar olsa da ABD ve ÇHC'nin Tayvan hakkında aldıkları her karar güvenlik ikileminin devamına sebep olmuştur. Bunda elbette ABD ve ÇHC'nin günümüz uluslararası sistemde yaşadığı rekabetin payı büyüktür.

ABD'nin Tayvan'a olan ilk ilgisinde Soğuk Savaş konjonktürü etkili olmuştur. 1946 ile 1950 yılları arasında Çin'de patlak veren iç savaşı komünist güçlerin kazanma ihtimaline karşı ABD, 24 Kasım 1948'de Genelkurmay Başkanlığı vasıtasıyla bir muhtıra yayımlamıştır. Bildiride ABD Genelkurmay Başkanlığı, Tayvan'ın komünist rejimin eline geçmesi halinde ABD'nin ulusal güvenliğinin tehdit altına gireceğini belirtmiş ve Washington hükümetini ekonomik ve diplomatik yolları kullanarak Çin'in Tayvan üzerinde egemenlik kurmasının engellenmesi konusunda uyarmıştır (Cohen, 2016). Bu gelişme ile birlikte ABD ilk kez Tayvan ile dolaylı şekilde de olsa alakadar olmuştur.

Tarihsel süreçte ABD ve ÇHC ilişkilerini şekillendiren ilk iki gelişme; Çin İç Savaşı'nın sonuçlanması ve akabinde Kore Savaşı'nın patlak vermesi olmuştur. İç savaştan galip ayrılan Mao Zedong liderliğindeki Çinli komünistler 1 Ekim 1949'da ÇHC'yi ilan ederken; iç savaşın mağlubu olan Çinli milliyetçiler Tayvan adasında kaçarak siyasi faaliyetlerini Çin Cumhuriyeti adı altında etmiştir. Savaşın başında Pekin yönetiminden yana tavır sergileyen Washington, olaylara direkt olarak müdahil olmamıştır (Huang, 1999). Dönemin ABD Başkanı Harry Truman, 5 Ocak 1950'deki konuşmasında ABD'nin Çin İç Savaşı sonrasındaki

duruma müdahil olmayacağını ve dahası Tayvan'ı korumak için Çin Cumhuriyeti'ne askeri yardım ya da siyasi telkinde bulunmayacağını açıklamıştı (Buhite, 439). Lakin Pekin yönetiminin 25 Haziran 1950'de Kore Savaşı'na dâhil olmasıyla birlikte ABD'nin de Tayvan politikası değişmiş ve bu süreçte Tayvan'ı yutmak isteyen ÇHC'ye karşı ABD, Taipei'ye askeri ve diplomatik destek vererek bunun önüne geçmiştir. Truman başkanlığı döneminde ABD, Çin Cumhuriyeti'ne 29 milyon dolarlık yardım yapmıştır (Huang, 1999). Bu iki gelişme sonucunda ABD ile ÇHC, tarihlerinde ilk kez Tayvan üzerinden gerilim yaşamışlardır.

1950'li yılların ilk yarısı, ABD ve ÇHC'nin Tayvan siyasetlerini daha da sertleştirdikleri dönem olmuştur. 1953'te dönemin ABD Başkanı Dwight Eisenhower, komünizmle topyekûn bir mücadeleye girişmiştir. Eisenhower yönetiminin ilk icraatı, 6 Kasım 1953 yılında Ulusal Güvenlik Konseyi'nin 146/2 kararı ile ABD'nin Tayvan'ı şartlar ne olursa olsun koruyacağını ilan etmesidir. (Wilson, 1954). ÇHC'nin Eylül 1954'te yaklaşık 2,5 milyon askeri Fujian bölgesine konuşlandırması ve Taipei yönetimindeki Dachen, Kuemoy ve Matsu adalarının bombalamasıyla birlikte ABD, ÇHC'nin Tayvan'ı işgal hareketinde ciddi olduğunu düşünmüştür (Adıbelli, 2006: 72). Bu düşünce ışığında harekete geçen Eisenhower, Aralık 1954'te Tayvan ile Karşılıklı Savunma Antlaşması'nı imzalayarak ABD'nin Tayvan konusundaki ciddiyetini Pekin'e bir kez daha göstermiş ve akabinde de konuyu 31 Ocak 1955'te BM Güvenlik Konseyi gündemine taşıyarak, Pekin yönetimini daha da sıkıştırmıştır (Adıbelli, 2006: 73). Siyasi tarihe "Birinci Tayvan Boğazı Krizi" olarak geçen bu gelişmeler neticesinde Pekin, 1 Mayıs 1955'teki Bandung Konferansı ile Tayvan'ı hedef aldığı saldırılarına son vermiştir (Adıbelli, 2006: 72). ABD'nin yürüttüğü dış politikayla birlikte "İki Çin" kavramı sürmüştür. Ayrıca Pekin hükümeti 20 yılı aşkın sürede ABD'nin ekonomik ve siyasi yaptırımlarına maruz kalarak uluslararası arenada bir nevi tecrit edilmiştir.

ABD ve ÇHC, 1950'li yılların ikinci yarısında da Tayvan ile ilgili güvenlik ikilemini artıracak dış politika kararlarına imza atmıştır. ÇHC'nin lideri Mao Zedong'un "İleri Büyük Hamle" projesi, ABD'yi Tayvan konusunda yeniden teyakkuza geçirmiştir. 23 Ağustos 1958'de Tayvan'a yeniden saldıran ÇHC, Çin Cumhuriyeti'ne ait bazı adaları ele geçirme hamlesinde bulunmuş; Taipei'nin Pekin'in bombardımanlarına karşılık vermesiyle İkinci Tayvan Boğazı Krizi patlak vermiştir (Jian, 2001: 165). 44 gün süren ve yaklaşık 1000 askerin öldüğü bu çatışma sonucunda Sovyetler Birliği, bu krizin ABD'nin Çin'i bölmek için düzenlediği bir oyun olarak değerlendirdiğinden Pekin üzerindeki baskıyı artırmış ve çatışma sona ermiştir (Jian, 2001: 166). ABD de gerek Mao'nun Tayvan üzerindeki emellerinin sona ermesi, gerekse Sovyetler Birliği ile savaşa göze alamaması sebebiyle bu krizi daha da derinleştirmemiştir (Jian, 2001: 167). Nihai olarak, İkinci Tayvan Boğazı Krizi'nin sona ermesiyle birlikte Tayvan'daki statüko değişmemiştir. Tayvan'daki statükonun korunmasıyla birlikte ABD ile Çin arasındaki güvenlik ikileminin devam ettiği görülmüştür.

Vietnam Savaşı ve savaşın akabindeki gelişmeler, ABD'nin Tayvan politikasının değişmesine neden olmuştur. 1949'dan 1970'li yıllara kadar Pekin yönetimini tanımayan ve ÇHC ile diplomatik ilişki kurmayan ABD, Vietnam Savaşı'yla birlikte bu politikasından feragat etmiştir. Soğuk Savaş döneminde ABD ile Sovyetler Birliği rekabetinin Vietnam'da vekâlet savaşına dönüşmesi ve ABD'nin Vietnam Savaşı'nda yenilgiye uğramasıyla Washington, ÇHC'nin Asya'da tarafsız olan ülkelere komünist rejim getirebileceği kaygısıyla Pekin ile yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir (Tucker, 2005: 119). Bu gelişmelere ek olarak ÇHC'nin 1964'de nükleer silaha sahip olması, Bağlantısızlar hareketinin ÇHC'de popüler hale gelmesi ve Sovyetlerin Brejnev Doktrini ile sosyalizmi korumak uğruna anakara Çin'i ilhak etmeyi meşrulaştırması da ABD'nin politikalarında önemli rol oynamıştır (Tucker, 2005: 119). 1970'te Henry Kissinger'ın öncülük ettiği ping-pong diplomasisiyle iki ülke yakınlaşmaya başlamıştır. (Chen, 2003: 46). Temmuz 1971'de Pekin'e ilk ziyaretini gerçekleştiren Kissinger'ın Tayvan sorununu Pekin hükümeti lehine gündeme getirmesinin ardından, Washington yönetimi Tayvan konusunda uluslararası arenada somut adımlar atmıştır. 7 Ekim 1971'de düzenlenen BM 26. Genel Kurulu'nda kabul edilen 2758 sayılı kararla da Tayvan, BM üyeliğinden ihraç edilmiş ve Çin Cumhuriyeti'nin koltuğu ÇHC'ye verilmiştir (Morphet, 2000: 151). 20 Ekim 1971'de ÇHC'yi yeniden ziyaret eden Kissinger, bu bağlamda, Tayvan'ın Çin'in

bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Tucker, 2005: 130). ABD ile ÇHC arasındaki diplomatik ilişkiler, resmi olarak 1 Ocak 1979 tarihinde başlamıştır. (Adıbelli, 2000: 220). Böylelikle ABD, hem 1954'te Tayvan'la imzalanan Ortak Savunma Antlaşması'nı iptal etmiş hem de Pekin yönetiminin Çin'in meşru hükümeti olduğunu kabul etmiştir (Adıbelli, 2006: 222). Her ne kadar bu yakınlaşma o yıllarda iki ülke arasındaki güvenlik ikilemini direkt olarak etkilemese de ABD'nin Çin'e olan yaklaşımını değiştirmesi noktasında önem arz etmiştir. Bu yaklaşım, Washington ve Pekin hükümetlerinin gelecekte alacakları ve güvenlik ikilemi yaratacak dış politika kararlarına etki etmiştir.

ABD ile ÇHC arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının ardından Pekin yönetimi, dış politikasında Tayvan'ı da ilgilendiren yeni bir kavram ortaya atmıştır. 1979'da ÇHC'nin siyasetine yön veren de facto devlet başkanı Deng Xiaoping, reform ve dışa açılma politikası izlemeye başlamıştır. Deng bu politikayla birlikte "Tek Ülke, İki Sistem" modelini devreye sokmuştur. Hong Kong ve Makao için önerilen bu sisteme göre, kendi siyasi ve ekonomik sistemleri olan bu iki yer, ÇHC'nin bir parçası olarak görülmüştür (Friedman, 2007: 125). Deng'in bu önerisi 1997'de Hong Kong ve 1999'da Makao tarafından kabul edilmiş olsa da Tayvan bu kavramı hiçbir zaman onaylamamıştır (Friedman, 2007: 126). "Tek Ülke, İki Sistem" modeli, ÇHC'nin Tayvan konusundaki resmi görüşünü yansıtmakla birlikte, ABD ve ÇHC arasındaki silahlanma yarışına sebep olan önemli değişkenlerden birisidir. Bu sistemle birlikte Tayvan'ı anakara Çin'in bir parçası olarak kabul eden Pekin yönetimi, Tayvan'dan asla vazgeçmeyeceğini uluslararası topluma göstermiştir. Bu da ABD'nin Tayvan'a olan ilgisini daha da artırmıştır.

ABD'nin Tayvan sorunu üzerinden ÇHC ile güvenlik ikilemi yaşadığının en önemli örneği, Tayvan'la İlişkiler Yasası'dır. Tayvan'la İlişkiler Yasası, Washington hükümetinin Pekin yönetiminin "Tek Ülke, İki Sistem" modeline karşılık attığı dikkat çekici bir adımdır. ABD'nin Tayvan sorunu üzerinden ÇHC ile güvenlik ikilemi yaşadığının en önemli örneği, Tayvan'la İlişkiler Yasası'dır. Pekin ile diplomatik ilişki kurduktan sadece 3 ay sonra ABD Kongresi, Tayvan'la ilişkilerini düzeltmek amacıyla 20 Nisan 1979'da kongreden Tayvan'la İlişkiler Yasası'nı çıkarmıştır. Bu yasa, 1954'te Taipei ile imzalanan karşılıklı güven anlaşmasının yerini almıştır. İlgili yasanın 2. bölümünün 6. maddesinde Tayvan'a savunma amaçlı silah sağlanmasından bahsedilmiştir. Yasanın 3. bölümünde ise, ABD'nin Tayvan'a yönelik bir dış tehdide izin vermeyeceği belirtilmiştir (Ma ve Drun, 2019). Yasayla birlikte Washington, Taipei'nin savunulmasını gayri resmi bir şekilde de olsa üstlenmiş ve Tayvan sorununun barışçıl yollar haricinde çözülmesinin karşısında olduğunu göstermiştir (Adıbelli, 2006: 226). Taipei hükümeti bu yasayla birlikte ABD'de ekonomik ve kültürel temsilcilikler kurmuş; bu temsilcilikler elçilik ve konsolosluk gibi çalışmıştır (Adıbelli, 2006: 227). ABD, "Tayvan'la İlişkiler Yasası" ile hem ÇHC'nin "Tek Ülke, İki Sistem" modeline karşı pozisyon almış hem de Tayvan'la olan ilişkilerinin tamamen kopmasının önüne geçmiştir. Bunun sonucu olarak ABD ve ÇHC arasındaki güvenlik ikilemi ilerleyen dönemlerde devam etmiştir.

1980'li yıllar, ABD ile ÇHC arasındaki güvenlik ikileminin yoğun olarak devam ettiği dönem olmuştur. 1980'de ABD Başkanı olan Ronald Reagan, Tayvan'ın savunma ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini vurgulayarak, Tayvan'la İlişkiler Yasası'nın izin verdiği ölçüde Taipei'ye destek vereceklerinin altını çizmiştir. Pekin hükümeti ABD'nin bu tutumuna tepki göstererek Tayvan'a olan silah satışının durdurulmaması halinde diplomatik ilişkilerin en düşük seviyeye ineceğini kamuoyuna duyurmuştur. ÇHC'nin bu talebini kabul etmeyen ABD, silah satışının kalite ve miktar açısından kısıtlı olacağını garantini vermekle yetinmiştir (Adıbelli, 2006: 228).

1982 Bildirisi de ABD ile ÇHC'nin Tayvan üzerinden yaşadığı güvenlik ikilemini artıran bir diğer gelişme olmuştur. ABD'nin ÇHC'ye verdiği güvencenin ardından Washington, F-5G savaş uçaklarını Tayvan'a satmayacağını ÇHC'ye bildirmiştir. Bu bildirime rağmen ABD, Tayvan'la ortak şekilde F5E/F savaş uçaklarının üretimine devam etmiştir. ABD, F5E/F savaş uçaklarının üretiminin ancak ÇHC'nin Tayvan'a kuvvet kullanmayacağı yönünde söz vermesine bağlı olduğunu açıklamıştır (Bush, 2018). Bu sözü vermeye yanaşmayan ÇHC ile ABD arasındaki ilişkiler yeniden gerginleşmiştir. Güvenlik ikileminin arttığı bu dönemde,

17 Ağustos 1982'de iki ülke arasında Tayvan'a silah satışı hakkında bir bildiri imzalanmıştır. Bu bildiri ABD, ÇHC'nin iç işlerine karışma niyetinde olmadığını ve "Tek Çin" prensibine karşı eylem gerçekleştirmeyeceğini belirtmiştir (The August 17, 1982 U.S.-China Communiqué on Arms Sales to Taiwan, 2020). Ortak bildiriye rağmen Tayvan'a silah satışına devam eden ABD, Tayvan'la İlişkiler Yasası'nı ÇHC'ye karşı bir baskı unsuru olarak kullanmamıştır. Başkan Reagan, Tayvan'ın egemenliğini korumak amacıyla, Tayvan'la İlişkiler Yasası'na benzer bir güvenceye daha imza atmıştır. "Altı Güvence" olarak bilinen bu anlaşma ile ABD, Eylül 1992'de Tayvan'a savaş uçağı satma kararı almıştır (Feldman, 2007). Güvenlik ikilemindeki ABD, Tayvan'daki statükoyu devam ettirme yoluna gitmiştir.

Soğuk Savaş'ın bitiminden 2000'li yıllara kadar olan süreçte ABD ile ÇHC'nin Tayvan üzerinde yaşadığı güvenlik ikilemini devam ettiren olaylar silsilesinin ilki 1992 Uzlaşması olmuştur. 1992 Uzlaşması, Pekin ve Taipei hükümetlerinin birbirlerinden ayrı düştüğü konuların başında gelmektedir. Pekin hükümeti "Tek Ülke, İki Sistem" kavramı ile Tayvan'ın Çin'e bağlılığına ve özerk bir yönetim bölgesi olabileceğine atıfta bulunarak; Tayvan'ı tıpkı Hong Kong'un bugün geldiği yönetim sistemiyle özdeşleştirme yanlısı bir siyasi duruş sergilemekte ve bu minvalde ÇHC, Tayvan'ın "Tek Ülke, İki Sistem" kavramsallaştırması bağlamında kendi siyasi egemenlik sahası olarak addetmektedir. "Tek Ülke, İki Sistem" kavramına eleştirel yaklaşan Taipei hükümeti, bu uzlaşmayı iki yaka halkının barışçıl gelişmeyi koruma ve ilerletme çabasının siyasi bir koşulu olarak yorumlamışlardır (Chen, 2016). Bu fikir ayrılığı, ÇHC'nin ABD ile yaşadığı güvenlik ikilemini dolaylı da olsa sürdürmüştür.

1990'ların ikinci yarısında ABD ile ÇHC arasında vuku bulan Üçüncü Tayvan Boğazı Krizi, iki ülke arasında yaşanan güvenlik ikileminin neticelerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Mayıs 1995'te ABD'ye gitmek isteyen Tayvan lideri Lee Teng-hui'ye vize verilmesiyle birlikte Pekin'in bunu ABD'nin Tayvan'ın bağımsızlığını istemesi olarak yorumlaması, iki ülke arasındaki krizi daha da derinleştirmiştir. 8 Haziran 1995'te Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton bu ziyaretin ABD'nin ÇHC politikasında bir değişiklik manasına gelmediğini iletse de Pekin hükümeti bu krizi askerî harekâta dönüştürmüştür. 21-23 Temmuz 1995 tarihleri arasında Tayvan sularında askeri tatbikat yapan Çin donanması, uluslararası topluma Tayvan'ın olası bağımsızlık ilanında Pekin'in savaş ilan edeceğinin mesajını vermiştir. Pekin'in 15 Kasım 1995 tarihinde bir tatbikat daha yapmasıyla birlikte ABD'nin 19 Aralık 1995'te bölgeye savaş gemisi göndermesinin ardından iki tarafın da savaşmak istememesi sebebiyle kriz sonlandırılmıştır (Cole, 2017). ÇHC'nin Tayvan'a müdahale etme ihtimalini ciddiye alan Clinton, kendi döneminde "Tek Çin" politikasını güçlü bir şekilde destekleme kararı almış ve Tayvan'a olan siyasi desteğini dondurmuştur (Adıbelli, 2006: 273). Nihai olarak ABD ile ÇHC arasında Üçüncü Tayvan Boğazı Krizi sebebiyle yaşanan güvenlik ikilemi, Clinton'ın bu kararı almasının altında yatan neden olmuştur. Pekin'in bölgedeki caydırıcılığı sebebiyle ABD, Tayvan konusunda ÇHC ile olan ilişkilerinde daha itidalli davranmıştır.

2000'li yıllarda uluslararası siyasette yaşanan sert değişimler, ABD ile ÇHC ilişkilerini de etkilemiştir. 2001 yılında meydana gelen 11 Eylül saldırıları ile birlikte Washington ve Pekin yönetimlerinin Tayvan'a olan bakış açılarında farklılıklar oluşmuştur. 11 Eylül'de yaşanan saldırıların ardından küresel çapta terörle mücadele eden ABD, bu dönemde realist dış politika hamleleri sergilemiştir. Bu bağlamda ABD, ÇHC'ye karşı Tayvan'ı desteklemeye devam etmiştir. Dönemin ABD Başkanı George W. Bush'a CNN'de John King'in 25 Nisan 2001'de sorduğu "Eğer Tayvan, Çin saldırısına uğrarsa, ABD Tayvan'a karşı olan savunma yükümlülüklerini yerine getirecek midir?" sorusuna karşılık Bush, "Evet, getireceğiz. Çinliler bunu anlamalı. Pekin ile ortak çıkarlarımız olmasına rağmen Tayvan'ın kendini savunmasına yardım edeceğiz" cevabını vererek Washington'ın Taipei'yi destekleyeceğini açıklamıştır (King ve Chinoy, 2001).

Pekin yönetimi ise 11 Eylül saldırılarına karşı ABD'nin yanında olmuştur. Dönemin ÇHC lideri Jiang Zemin, 11 Eylül saldırılarını Pekin'in "Tek Çin" politikası altında, Çin'in toprak bütünlüğünü sağlamak ve ayrılıkçı hareketleri sonlandırmak adına kullanmıştır. Saldırıları kınayan ÇHC Devlet Başkanı Jiang Zemin, ABD'ye küresel terörle mücadeleye destek sözü

vermiştir (deLisle, 2011). 2002'deki üçüncü görüşmelerinde ABD Başkanı George W. Bush ve ÇHC Devlet Başkanı Jiang Zemin, terörizme karşı iş birliği konusunda birliktelik mesajları vermişlerdir. Başkan Bush, bu bağlamda, ABD'nin "Tek Çin" politikasına bağlı olduğunu bir kez daha vurgulamıştır (President Bush Meets With Chinese President Jiang Zemin, 2002).

ÇHC'nin 11 Eylül sonrasında uluslararası terörizme karşı ABD ile aynı safta yer almasına rağmen, Bush'un Tayvan politikalarının Clinton'ın aksi olması Pekin hükümetini tedirgin etmiştir. Jiang Zemin döneminde 11 Eylül sonrası konjonktürün etkisi görülmüş olsa da ABD'nin Tayvan'a silah satışının devam etmesi, Pekin'in ABD'nin Asya'da Çin'i çevreleme politikasının devam edeceği algısı oluşturmuştur. ÇHC Milli Güvenlik Bakanlığı'nın Mayıs 2002'de yayımladığı "Çin'in Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Ortamı" raporunda, ABD'nin çevreleme politikasından açıkça bahsedilmesi, ABD-ÇHC arasındaki güvenlik ikileminin devam ettiğinin en önemli göstergesi olmuştur (Cheng, 2016: 308). Nihai olarak 11 Eylül saldırılarını Pekin yönetimi "Tek Çin" politikasını güçlendirmek adına kullanırken, ABD küresel çapta terörle mücadele politikasıyla bağdaştırarak Tayvan'a Clinton döneminden daha aktif şekilde destek vermiştir. ABD'nin bu hamlesi ile Asya'da çevrelenme tehdidi hisseden ÇHC'nin bunu resmi kayıtlara geçirmesi, iki ülke arasındaki bunalımı artırmıştır.

2003 yılıyla birlikte Hu Jintao döneminde ÇHC, "Tek Çin" politikasının uygulanmasında yöntem değişikliğine gitmiştir. Hu Jintao döneminde ÇHC'nin Tayvan politikası, Çin'in resmi politikaları haline gelen "barışçıl yükseliş" ve "uyumlu toplum" ilkeleriyle paralel yürümüştür (Pekcan, 2017: 1143). Hu'nun iktidarı döneminde izlediği "barışçıl yükseliş" siyaseti; uluslararası sistemin yükselen gücü olan Çin'in, bu yükselişininin devamının geçmişteki gibi güç artırımı neticesinde yeni bir dünya düzeni kurmasıyla değil; uluslararası siyasetteki statüko içerisinde barışçıl bir yolla olacağı manasına gelmektedir (Lanteigne, 2009: 31). Hu'nun Çin iç siyaseti ile ilişkilendirilen kavramı olan "uyumlu toplum" ise demokratik, hukuk kurallarıyla yönetilen ve istikrarlı olan Çin toplumunun doğa ile uyumlu şekilde yaşama felsefesini ihtiva etmektedir (Chan, 2009: 821). Bu iki kavramla birlikte Hu döneminde ÇHC, Tayvan'da statükoyu koruyarak bölgesinde barışın tedarik edilmesini ve güvenliğin sağlanmasını amaçlamıştır (Pekcan, 2017: 1143). Pekin hükümeti, Tayvan'la yeniden birleşme konusunu belirli bir süre için rafa kaldırıp hâlihazırdaki "Tek Çin" politikasını korumuştur (Pekcan, 2017: 1143). Çin dış politikasında oluşan yeni hava, Tayvan'daki güvenlik ikileminin yumuşayacağı yönünde bir beklenti doğurmuştur.

Hu'nun "barışçıl yükseliş" siyasetine rağmen Tayvan'da yaşanan bir gelişme, Pekin yönetiminin Tayvan konusunda yeniden sert bir tutum almasının önünü açmıştır. 2000 yılında Tayvan'daki seçimlerde ilk kez milliyetçi Kuomintang'ı mağlup ederek iktidara gelen Demokratik İlerici Parti lideri Chen Shui-Bian, 29 Kasım 2003'te parlamentoya bir yasa tasarısı sunmuştur. Chen Shui-Bian'ın önerdiği tasarı, 2004 yılında düzenlenecek olan devlet başkanlığı seçimlerinin yanı sıra Tayvan'ın Çin politikası hakkında ek bir referandum düzenlenmesini kapsamıştır. Tasarının kabul edilmesiyle birlikte Tayvan halkına; "Tayvan Boğazı sorununun barışçıl yollarla çözülmesi", "Tayvan'a yönlendirilmiş olan Çin füzelerinin kaldırılmasının istenmesi", "Pekin'in füzelerini geri çekmemesi durumunda ülkenin savunma sisteminin güçlendirilmesi" ve "ÇKP ile barış diyalogu kurulup kurulmaması" konularının sorulması amaçlanmıştır. Tayvan meclisini kabul ettiği bu tasarı, Pekin tarafından bağımsızlık yoluna giden bir yol olarak algılanmıştır (Sullivan ve Lowe, 2010: 626). Uluslararası toplumun taraf olmadığı bu gelişmeler sonucunda 20 Mart 2004 yılında düzenlenen halkoylamasında, seçimlerden bir gün önce saldırıya uğrayan Chen Shui-Bian 30 bin oy farkla yeniden devlet başkanı seçilmiştir. Lakin buna rağmen Tayvan'ın Çin ilişkilerini belirleyecek olan halkoylamasına katılım yüzde 50'nin altında olduğundan referandum geçersiz sayılmıştır (Sullivan ve Lowe, 2010: 626).

2004'teki halkoylamasıyla birlikte Pekin'in Tayvan'a karşı olan politikaları giderek sertleşmiştir. Tayvan'ın bu referandumuna karşılık Pekin hükümeti, 14 Mart 2005'te düzenlenen 13. Ulusal Halk Kongresi'nde "Ayrılıkçı-Karşıtı Kanunu" ile resmi olarak Tayvan'ın bağımsızlığına karşı çıkmıştır (Anti-Secession Law (Full Text)(03/15/05), 2005). Tayvan siyasetindeki bu gelişmeler, Pekin'in Taipei'ye olan siyasi baskısını artırmış ve bu

baskı ABD'nin de Tayvan konusunda Çin aleyhine tutum sergilemesiyle birlikte güvenlik ikilemi devam ettirmiştir.

2010'lara yaklaşırken, Barack Obama döneminde de ABD'nin Tayvan politikasında herhangi bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Tayvan'a silah satışına devam eden ABD, Taipei'yi de siyasi olarak desteklemeye devam etmiştir. Washington-Pekin arasındaki güvenlik ikileminin devamını sağlayan en önemli gelişme, ABD'nin Tayvan'a 6,4 milyar dolarlık silah satışı yapmış olmasıdır. Ocak 2010'da Obama'nın önerisiyle ABD Kongresi'nde kabul edilen bu yasayla ABD, Tayvan'a Kara Şahin helikopterleri, Patriot füze savunma sistemi ve iki adet de son teknolojiye sahip mayın arama gemisi satmıştır (Çin-ABD Arasında 'Tayvan' Krizi, 2010). ÇHC Dışişleri Bakanlığı, bunun üç ortak bildiriye aykırı olduğunu, Pekin'in güvenliğine ve Tayvan'daki istikrara tehdit oluşturduğunu belirtmiştir. Çin'in tüm muhalefetine rağmen Tayvan'a olan desteğini sürdüren ABD, Tayvan'ın güvenliğini sağlamaya 2015 ve 2016 yıllarında da devam etmiştir (Zengerle ve Brunnstrom, 2015). Sonuç olarak Obama yönetiminin de Pekin ile doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınmak adına, Tayvan'da statükonun korunması temelli dış politika sergilediği aşikardır.

Pekin idaresinin Tayvan siyasetinde Xi Jinping döneminde de herhangi bir değişiklik olmamıştır. Tayvan'ın bağımsızlığının Çin için bir "felaket" olacağını söyleyen Xi, birleşme için güç kullanma ihtimalini devre dışı bırakmayacağı uyarısında bulunmuştur (Buckley ve Horton, 2019). Pekin'de bir törende konuşan Cumhurbaşkanı Xi, Tayvan'daki bağımsızlık yanlılarına da seslenerek, "Barış içinde bir birleşme için alan yaratma konusunda istekliyiz; ancak ayrılıkçı herhangi bir adıma izin vermeyeceğiz. Kuvvet kullanmamak noktasında bir söz vermeyeceğimiz gibi, tüm gerekli adımları atmak konusunda da hakkımızı saklı tutacağız" ifadelerini kullanmıştır (Çin ve Tayvan 2019'a Söz Düellosuyla Girdi, 2019). Xi ayrıca, Tayvan sorununun Çin'in iç meselesi olduğunu, diğer ülkelerin olası müdahalelerini kabul etmeyeceklerini de vurgulamıştır (Buckley ve Horton, 2019). Xi hükümetinin Tayvan'a olan bakış açısı, ÇHC ile ABD'nin bölgede yaşadığı güvenlik ikileminin devamını sağlamıştır.

Xi yönetiminde ÇHC'nin ABD ile Tayvan üzerinde güvenlik ikileminin süreklilik arz etmesinin nedenlerinden biri de ABD Başkanı Donald Trump'ın dış politika tercihleri olmuştur. Donald Trump'ın 8 Kasım 2016 tarihinde başkanlık seçimini kazanmasıyla Beyaz Saray'ın Tayvan ilişkilerinde statükonun değişip değişmeyeceği sorunsalı ortaya çıkmıştır (Özay, 2016). Aralık 2016'da Tayvan lideri Tsai Ing-wen, ABD Başkanı Donald Trump'ı arayarak başkanlığa seçilmesini tebrik etmiştir. Trump ise "Tayvan lideri, bugün benim başkanlığı kazanmamı tebrik için aradı. Teşekkür ederim. ABD, Tayvan'a milyarlarca dolarlık askeri mühimmat satmasına rağmen Tayvan liderinin tebrik telefonunu kabul etmememin gerekmesi ne kadar ilginç" ifadelerini kullanarak çiçeği burnundaki Washington yönetiminin Tayvan konusunda görüşünü bildirmiştir (Kabakçı, 2016). Pekin hükümeti bu telefon görüşmesinin ardından ABD'yi "Tek Çin" politikasına riayet etmemekle suçlamasına rağmen Trump, Tayvan liderinden "Tayvan Başkanı" olarak bahsetmeye devam etmiştir (Phillips vd., 2016). Nihai olarak Trump'ın Tayvan vakasında halefi Obama gibi ÇHC aleyhine söylemlerini sürdürmesiyle Washington-Pekin arasında güvenlik ikilemi sürmüş ve iki ülke ilişkileri gerilmiştir.

2019 yılının sonu itibarıyla Trump ve Xi dönemleri, ABD-ÇHC rekabetinin derinleştiği dönem olarak tarihe geçmiştir. Çin'in rekabetçi bir görüntü çizdiği bu dönemde, iki ülke birbirlerini güçlü birer rakip olarak görmeye devam etmiş ve Asya-Pasifik bölgesindeki hegemonyalarını Tayvan'dan başlayarak kurmak istemişlerdir. ABD'nin Tayvan'a olan ilgisi askeri ve ekonomik temelli şekillenmektedir. ABD ile Tayvan arasındaki toplam ticaret hacmi 2019'da 90 milyar dolara yaklaşmıştır. Ayrıca Tayvan, ABD'nin 14. büyük ihracat pazarıdır (Yeh ve Kao, 2020). Washington yönetimi, adayı koruma yardımı çerçevesinde Tayvan'a 12 milyar dolar tutarında askeri ekipman sağlamış; ayrıca Beyaz Saray, Pekin'in tüm itirazlarına rağmen sadece 2018 yılında Tayvan'a 1,83 milyar dolarlık silah satışını onaylamıştır (Bandow, 2020). Pekin hükümeti ise Tayvan sorununu ulusal güvenlik sorunu olarak görmeye devam etmekte ve bölgeyle askerî açıdan ilgilenmektedir (Minnick, 2019). ÇHC, 400 bin kişilik kara ordusunu Tayvan'ın karşısındaki Fijuen bölgesine konuşlandırmış ve buna ek olarak bölgeye gelebilecek

herhangi bir saldırıya anında karşılık verebilmek adına, 490 savaş uçağını hazır bulundurmaktadır. Alınan bu tedbirlerle yetinmeyen Pekin hükümeti, Aralık 2019'da Tayvan'ın karşısındaki kıyılarında 1200'e yakın kısa menzilli balistik füze yerleştirmiştir (Minnick, 2019).

Sonuç olarak, tarihsel sürece bakıldığında, ABD ve ÇHC her dönemde Tayvan'da güvenlik ikilemini tetikleyen dış politika izlemiştir. ÇHC'nin Tayvan sorunuyla ilgili politikası, Tayvan'la barışçıl bir şekilde yeniden bir araya gelmektir. Bunu da "Tek Ülke, İki Sistem" politikasıyla gerçekleştirmek emelinde olan ÇHC'nin yaşadığı en büyük sorun, ABD'nin Kore Savaşı'ndan sonra bölgeye müdahil olarak güvenlik ikilemi yaratması olmuştur. Her ne kadar Pekin yönetimi, ABD'nin Tayvan'a olan askeri ve siyasi desteğine tepki vermiş olsa da Washington hükümeti Taipei'ye olan desteğini hiçbir zaman geri çekmemiştir.

SONUÇ

Bu makalede, ABD ile ÇHC arasındaki rekabet, Uluslararası İlişkiler disiplindeki güvenlik ikilemi kavramı temelinde Tayvan vakası üzerinden çalışılmıştır. Tayvan'ın vaka olarak seçilme sebebi, Tayvan'ın günümüzdeki ABD-ÇHC ilişkilerindeki mühim meselelerden birisi olmasının yanı sıra; Washington ve Pekin hükümetlerinin 1949 yılından bu yana izlediği Tayvan politikalarının bölgedeki güvenlik ikilemini artırmasıdır. İki ülkenin izlediği ve güvenlik ikilemini mütemediyen artıran bu politikalar, Xi Jinping ve Donald Trump'ın başkanlıkları döneminde de devam etmektedir. Bu çalışma ile birlikte hem ABD ve ÇHC'nin 2019'a kadar olan hangi politikalarının güvenlik ikilemini artırdığına dair araştırma sorusuna cevap verilmiş hem de yapılan karşılaştırmalı analiz ile ihmal edilen Tayvan meselesi ve güvenlik ikilemi kavramının Türkçe literatürdeki boşluğu doldurulmuştur.

Soğuk Savaş döneminde NATO vasıtasıyla Batı blokunun liderliğini üstlenen ABD ile Asya-Pasifik bölgesinin yükselen gücü ÇHC, günümüze dek uzanan bir rekabet halindedir. Çin'de 1949'daki devrimle birlikte yönetime gelen komünist rejim, ABD'nin bölgedeki çıkarlarına ters düşmüştür. Pekin yönetimini uzun süre tanımayan ve komünist rejimi uluslararası toplumda izole etmeye çalışan ABD, ÇHC ile Tayvan üzerinden hesaplaşma stratejisini benimsemiştir. Çin'deki iç savaştan kaçarak Tayvan adasına sığınan Çinli milliyetçilere silah yardımı sağlayan ABD'ye karşılık ÇHC de silahlanma yoluna gitmiştir. Washington ve Pekin yönetimlerinin politikaları, ABD ve ÇHC arasındaki güvenlik ikilemini tetiklemiştir.

Bölgenin en güçlü devleti olan ÇHC, gerek Güney Çin Denizi'ndeki çıkarlarını korumak, gerekse küresel anlamda ABD ile rekabet etmek için Tayvan konusunun üzerine daha fazla eğilmektedir. "Tek Ülke, İki Sistem" modeli ile Tayvan'ı Çin'in bir parçası olarak göre Pekin hükümeti, toprak bütünlüğünü garanti altına almak adına Taipei'nin Çin'le birleşmesini savunmaktadır. Özellikle son yıllarda Tayvan'da bağımsızlık yanlıların ülke içerisinde güç kazanması, Xi Jinping'in önderliğinde büyüyen ekonomisiyle dünyada söz sahibi olmak isteyen ÇHC'nin Tayvan politikalarının sertleşmesine sebebiyet vermektedir.

Soğuk Savaş'ın ardından tek kutuplu sistemin süper gücü konumunda olan ABD ise küresel çaptaki hegemonyası ve güç maksimizasyonu için Asya-Pasifik'te de diğer ülkelerle rekabete girmektedir. Güney Çin Denizi'nde adeta yüzen bir askeri üs olan Tayvan'a 1979 yılından itibaren silah desteği veren ABD'nin bu ülkedeki çıkarları sadece ideolojik değildir. Washington'ın Taipei'yi destekleme sebebi sadece komünist rejime karşı olması değil, Pekin'in "barışçıl yükseliş" ile Asya'daki hegemon güç olmasının önüne geçmektir. ABD Başkanı Trump da Tayvan'a olan desteğini başkanlığa gelir gelmez beyan etmiş ve bu yönde politikalar izlemeye devam etmiştir.

Nihai olarak, 1992 Mutabakatı ile bölgedeki çatışma durumu dondurulmuş olsa da ABD'nin Tayvan'a silah satışının devam etmesi ve ÇHC'nin bölgedeki askeri faaliyetleri, iki ülke arasındaki güvenlik ikileminin devamına neden olmaktadır. ABD ve ÇHC'nin Tayvan üzerinden bölgede hegemonya kurma arzuları devam ettiği sürece, hükümetler değişse bile, Washington ve Pekin rejimleri arasındaki güvenlik ikilemi devam etme eğiliminde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adibelli, B. (2006). Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Anti-Secession Law (Full Text)(03/15/05). Embassy of the People's Republic of China in the United States of America. <http://www.china-embassy.org/eng/zt/999999999/t187406.htm> (Erişim Tarihi, 28 Ağustos 2020).
- Bandow, D. (2020, 23 Mart). The U.S. Should Offer Taiwan a Free-Trade Agreement. National Review. <https://www.nationalreview.com/2020/03/taiwan-united-states-free-trade-agreement-would-benefit-both-nations/> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).
- Birdişi, F. (2017). Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik: Kavram, Teori, Uygulama, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Buckley, C. ve Horton, C. (2019, 1 Ocak). Xi Jinping Warns Taiwan that Unification is the Goal and Force is an Option. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/01/01/world/asia/xi-jinping-taiwan-china.html> (Erişim Tarihi, 28 Ağustos 2020).
- Buhite, R. D. (1978) "Major Interests": American Policy toward China, Taiwan, and Korea, 1945-1950, Pacific Historical Review, 425-451.
- Bush, R. C. (2018, 29 Ağustos). Why assurances matter in U.S.-Taiwan relations. Brookings, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/08/29/why-assurances-matter-in-u-s-taiwan-relations/> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).
- Butterfield, H. (1951). History and Human Relations, Collins, Londra.
- Chan, K. (2009), Harmonious Society, Helmut K. Anheiner ve Stefan Toepler içinde, International Encyclopedia of Civil Society (s. 821-825), New York: Springer.
- Chen, J. (2003), The Path Toward Sino-American Rapprochement 1969-1972, David C. Geyer ve Bernd Schaefer içinde, American Detente and German Ostpolitik, 1969-1972 (s. 26-52), Washington: German Historical Institute.
- Chen, Y. (2016, 2 Haziran). Taiwan is Barely Clinging to the 1992 Consensus. The National Interest. <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/taiwan-barely-clinging-1992-consensus-16434> (Erişim Tarihi, 28 Ağustos 2020).
- Cheng, J. (2016). China's Foreign Policy: Challenges and Prospects, World Scientific, Singapore.
- Cohen, W. I. (2016, 27 Eylül). The United States and China during the Cold War. The Journal of the Gilder Lehrman Institute. <https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2016/09/The-United-States-and-China-during-the-Cold-War-The-Gilder-Lehrman-Institute-of-American-History.pdf> (Erişim Tarihi 25 Ağustos 2020).
- Cole, J. M. (2017, 10 Mart). The Third Taiwan Strait Crisis: The Forgotten Showdown Between China and America. The National Interest. <https://nationalinterest.org/feature/the-third-taiwan-strait-crisis-the-forgotten-showdown-19742> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).
- Copper, J. J. (2020, 16 Ağustos). Taiwan: Self-Governing Island, Asia. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Taiwan> (Erişim Tarihi, 23 Ağustos 2020).
- Çin-ABD Arasında 'Tayvan' Krizi. Hürriyet. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cin-abd-arasinda-tayvan-krizi-13636326> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).
- Çin ve Tayvan 2019'a Söz Düellosuyla Girdi. BBC Türkçe. <https://www.bbc.com/turkce/46733361> (Erişim Tarihi, 28 Ağustos 2020).
- Davidson, J. W. (1903). The Island of Formosa: Past and Present. University of California Libraries Internet Archive. <https://archive.org/details/islandofformosap00davi/page/n11> (Erişim Tarihi, 24 Ağustos 2020).
- deLisle, J. (2011, 3 Eylül). 9/11 and U.S.-China Relations. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2011/09/911-and-u-s-china-relations/> (Erişim Tarihi, 28 Ağustos 2020).
- Diplomatic Allies (2020, 22 Ağustos). Ministry of Foreign Affairs Republic of China. <https://www.mofa.gov.tw/en/AlliesIndex.aspx?n=DF6F8F246049F8D6&sms=A76B7230ADF29736> (Erişim Tarihi, 24 Ağustos 2020).

- Feldman, H. (2007, 2 Ekim). President Reagan's Six Assurances to Taiwan and Their Meaning Today. The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/asia/report/president-reagans-six-assurances-taiwan-and-their-meaning-today> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).
- Frank, R. B. (1999). *Downfall: The End of the Imperial Japanese Empire*, Random House, New York.
- Friedman, E. (2007) China's Changing Taiwan Policy, *American Journal of Chinese Studies*, 14(2), 119-134.
- Gelber, H. G. (2010). MÖ 1100'den Günümüze, Çin ve Dünya-Ejder ve Yabancı Deccallar (Çev. Hülya Kocaoluk), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Glaser, C. (1997) The Security Dilemma Revisited, *World Politics*, 50(1), 171-201.
- Griffiths, M., O'Callaghan, T. ve Roach, S. C. (2007). *International Relations: The Key Concepts*, Routledge, Londra.
- Herz, J. (1951). *Political Realism and Political Idealism: A Study in Theories and Realities*, University of Chicago Press, Chicago.
- Huang, A. (1999, 26 Şubat). Taiwan's Defense Modernization for the 21st Century: Challenges and Opportunities. Conference on War and Peace in the Taiwan Strait at Duke University. <https://web.duke.edu/pass/pdf/warpeaceconf/p-huang.pdf> (Erişim Tarihi, 25 Ağustos 2020).
- Jervis, R. (1978) Cooperation Under the Security Dilemma, *World Politics*, 30(2), 167-214.
- Jian, C. (2001). *Mao's China and the Cold War*, University of North Carolina Press, Kuzey Karolina.
- Kabakçı, F. (2016, 3 Aralık). Trump, Tayvan Lideri ile Telefonda Görüştü. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-tayvan-lideri-ile-telefonda-gorustu/698235> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).
- Kardaş, T. (2014), Güvenlik, Şaban Kardaş ve Ali Balcı içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 226-234), İstanbul: Küre Yayınları.
- King, J. ve Chinoy, M. (2001, 25 Nisan). Bush Vows 'Whatever It Takes' to Defend Taiwan. CNN. <http://edition.cnn.com/2001/ALLPOLITICS/04/25/bush.taiwan.03/index.html> (Erişim Tarihi 26 Ağustos 2020).
- Kissinger, H. (2015). *Çin: Dünden Bugüne Yeni Çin* (Çev. Nalan Işık Çeper), Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Lanteigne, M. (2009). *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, Routledge, Londra.
- Ma, T. ve Drun, J. (2019, 1 Nisan). The Taiwan Relations Act at 40. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2019/03/the-taiwan-relations-act-at-40/> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).
- Minnick, W. (2019, 2 Ocak). The Next China Threat: An Invasion of Taiwan?. *The National Interest*. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/next-china-threat-invasion-taiwan-40317> (Erişim Tarihi, 28 Ağustos 2020).
- Morphet, S. (2000) China as a Permanent Member of the Security Council: October 1971–December 1999, *Security Dialogue*, 31(2), 151-166.
- Morris, A. (2002), *The Taiwan Republic of 1895 and The Failure of the Qing Modernizing Project*, Stephane Corcuff içinde *Memories of the Future: National Identity Issues and the Search for a New Taiwan* (s. 3-24), Londra ve New York, M.E. Sharpe.
- Özay, M. (2016, 9 Aralık). ABD-Tayvan İlişkilerinde Statüko Değişiyor mu?. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/abd-tayvan-iliskilerinde-statuko-degisiyor-mu/702649> (Erişim Tarihi 26 Ağustos 2020).
- Pekcan, C. (2017) Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arası Çin-ABD İlişkileri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(4), 1127-1155.
- Phillips, T., Smith, N. ve Woolf, N. (2016, 3 Aralık). Trump's phone call with Taiwan president risks China's wrath. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/03/trump-angers-beijing-with-provocative-phone-call-to-taiwan-president> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos).

President Bush Meets with Chinese President Jiang Zemin. U.S. Department of State. <https://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/rm/2002/8564.htm> (Erişim Tarihi, 28 Ağustos 2020).

Pruitt, S. (2018, 19 Temmuz). What is NATO's Article 5?. History. <https://www.history.com/news/nato-article-5-meaning-history-world-war-2> (Erişim Tarihi, 1 Eylül 2020).

Sander, O. (2012). Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitabevi, Ankara.

Sullivan, J. ve Lowe, W. (2010) Chen Shui-bian: On Independence, *The China Quarterly*, 203, 619-638.

The August 17, 1982 U.S.-China Communiqué on Arms Sales to Taiwan. Office of the Historian. <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/china-communicue> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).

Tucker, N. B. (2005) Taiwan Expendable? Nixon and Kissinger Go to China, *The Journal of American History*, 92(1), 109-135.

Turan, İ. (2016) ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 80-105.

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Reading.

Wang, A., Wu C. K. S., Yeh Y. ve Chen F. (2018, 10 Kasım). What Does the 1992 Consensus Mean to Citizens in Taiwan?. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2018/11/what-does-the-1992-consensus-mean-to-citizens-in-taiwan/> (Erişim Tarihi, 24 Ağustos 2020).

Wills, J. E. (2006), *The Seventeenth-century Transformation: Taiwan under the Dutch and the Cheng Regime*, Murry A. Rubinstein içinde *Taiwan: A New History* (s. 85-105), Londra ve New York: M. E. Sharpe.

Wilson, C. E. (1954, 5 Ekim). *Foreign Relations of the United States, 1952-1954, China and Japan, Volume XIV, Part 1*. Office of the Historian. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v14p1/d321> (Erişim Tarihi, 25 Ağustos 2020).

Yeh, C. C. ve Kao, E. (2020, 1 Nisan). U.S. trade report both praises, criticizes Taiwan. *Focus Taiwan*. <https://focustaiwan.tw/business/202004010009> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020).

Zengerle, P. ve Brunnstrom, D. (2015, 15 Aralık). Exclusive: Obama Expected to Move on Taiwan Arms Sales before Year-end. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-usa-taiwan-arms/exclusive-obama-expected-to-move-on-taiwan-arms-sales-before-year-end-idUSKBN0TX2JF20151215> (Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2020)